

Ad 2. Rytířská hudební kultura

- Je nejprůkaznějším /nejlépe doloženým/ projevem umělé s v ě t s k é hudební tvorby středověku.
- Obecně je světsky orientovaná hudební ^{umělá} ~~kulturní~~ ^{tvorba} doložena již v 7. století; věnuje se jí ovšem kněžstvo, klerikové, především v klášterech a též na šlechtických dvorech. Zprvu jsou zhudebnovány verše starověkých básníků především římských /Ovidius, Vergilius/, později též historické i aktuální události a osobnosti/nářek nad smrtí Karla Velikého/- z hudebního hlediska jde o záznamy neumovou notací. Jsou doloženy /o něco později/ písně studentů, kleriků, filosofů /zpívána poezie tzv. v a g a n t s k á - lat, vagus = tékavý, bludný, pobíhající/- jež jsou na rozhraní mezi tvorbou umělou a lidovou /viz výše/.

 Dokladem velmi pestrého a rozmanitého umění hudebně básnického je sborník C a r m i n a b u r a n a = beurenské písně-čti bojernské - podle kláštera Benediktbeuren, klášter Beuren v Německu/ pocházející z doby kolem r. 1230: latinské, německé milostné a v agantské písně; objevena r. 1803, zhudebněna novodobě r. 1936- slavná kantáta téhož jména /součást triptychu Trionfi: Carmina burana, Catuli carmina, Trionfo di Afrodite/- skladatel Carl O r f f /1899-1981/. Původní neumový záznam melodií je nerozluštitelný.

Tato umělá tvorba pak vrcholí reprezentativním rytířským uměním.

R y t í ř - z něm. Reiter=jezdec je pojem stavovský /šlechtic/ i duchovní/reprezentant středověkých ctností/. V období 7.- 10. stol., ~~kdy~~ se stává rytířstvo po kněžstvu druhou kulturně vůdčí vrstvou: rozvíjí se hudební d i l e t a n t i s m u s šlechty; jsou známi dovední učitelé zpěvu, hry na harfu, varhany, psalterium, fiduly, kytary, kteří působili v pařížských šlechtických rodinách.

V 11. století pak dochází k zjemnění a zkulturnění života šlechty - mj. i pod vlivem kontaktů získaných během křížových výprav, cestování, vlivem Východu. Středověký rytíř se stává jakýmsi typem g e n t l e m a n a :

- je věřícím křesťanem, vzývá P. Marii jako ideál ženy,
  - snaží se vyniknout ve službě "své" dámmě /jde zpravidla o vdanou ženu!/,
  - účastní se turnajů, cvičení, opravdových bojů,
  - působí na něj život orientální šlechty a kultury Východu,
  - sám studuje a vzdělává se četbou klasiků řeckých i římských,
- výchova: ve věku 7-14 let je pážetem ve šlechtické rodině, učí se ušlechtilému chování, dvornosti, obřadům /stolování, organizace slavností/, též zpěvu a hře na nástroj, skládání básní;
- ve věku 14-21 let je panošem, pokračuje v pěstování hudby a poezie, cvičí se v dalších "ctnostech" a umění rytířského stavu; je mu svěřen meč, ale teprve
  - po uplynutí 21. roku je pasován na rytíře;

- od dospělého rytíře se vyžaduje naplnění s e d m i rytířských "c t n o s t í":
1. jízda na koni,
  2. střelba z luku,
  3. zápas /v několika disciplínách beze zbraně i s různými zbraněmi/,
  4. lov,
  5. plavání;
  6. hra v šachy,
  7. umění skládat zpívanou poezii /s případným nástrojovým doprovodem/.

Rytířské umění - pěvecké, básnické a instrumentální ovšem reprezentuje dvojice: rytíř-pěvec a snad i básník/trubadúr, truvér, minnesinger/ a jeho lenní sluha - žonglér /ioculator atp./, většinou instrumentalista, ovšem též skladatel a improvizátor melodií, téměř vždy anonymní. Vzájemný jejich podíl na skladbě, přednesu i hře není zcela spolehlivě objasněn - snad se lišil případ od případu: většinou však vlastní zpěv býval záležitostí rytíře.

Z široké oblasti světské hudební tvorby středověku jsou nejlépe doloženy tyto okruhy rytířského hudebního umění:

- a/ t r u b a d ú ř i - v jihozápadní části Francie /Provence - čti provans/ - v l. asi 1100 - 1300,
- b/ t r u v é ř i - v severní Francii - zhruba ve stejné době,
- c/ m i n n e s i n g ř i - v Německu, v l. 1150-15. stol.

Kolébkou rytířského hudebně-básnického umění je jihozápadní Francie /Provence/, odkud se šířilo na sever Francie, odtud dále do Anglie, též do Itálie a konečně do Německa.

Ad a/ T r u b a d ú ř i /provensálské "trobar"= vynalézati, tvořiti/ prosluli písňovou l y r i k o u ; písňě zpívali sami, doprovázeni žonglérem, ministrem /vyslovováno též jako ménestrel/jakožto doprovazečem /obstarávali též roli p i š t c e /. Jednodušší útvary nazývali v e r s , složitější c a n z o /z toho chanson/. Ústředním tématem téměř vždy byla láska ke vdané ženě, hrdinské příběhy z křížáckých výprav aj.-viz níže dělení trubadúrských a truvérských písní.

Některí autoři: proslul Raimbaut/též Raimbaut/ de Vaqueiras /1155-1207/, autor 25 písní, mj. též proslulé Kalenda maya /viz příloha písní s texty, jde o vůbec nejstarší dochovanou památku svého druhu, původně šlo o taneční píseň - estampidu-viz níže, též ^{téma} proslulá ductia a estampida./

- rytíř Peire Vidal /Vidals/, + 1127, působil ve Španělsku, Itálii, v Uhersku, typický potulný rytíř;
- slavný rytíř Vilém z Potiers /čti potijé/ + 1127, proslul milostnou lyrikou;

V archivech zejména francouzských je uchováno kolem 300 trubadúrských melodií.

Ad b/ T r u v é ř i - od franc. "trouver"-čti truvé = taktéž vynalézati, tvořiti. Pěstují vedle l y r i k y též e p i k u: tématem je Karel Veliký a jeho družina, zejména legendární rytíř R o l a n d, též starověký Alexandr Veliký, zpracovávají jsou bretanské mýty, legendy /rytíři svatého graalu/, fantasie; názvy forem: virelai/čti virilé/, balada, rondeau/čti rondó/ a chanson/čti šanson/, též canzona/čti kanzona/, zvl. význam má lais /čti lé/-viz níže.

Nejznámějším truvérem je Adam de la Halle /+ 1287/, autor dialogických písní, z nich vznikla pastorální zpěvohra Robin a Marion /původní název Jeu de Robin et de Marion - čti žé d'Robin e d Marion/, proslul též Thibaut de Champagne /čti tibó d šampan/ aj.

Vcelku uchováno velké množství truvéřských melodií - asi 1.700.

-o-o-o-

Trubadúřská a truvéřská l y r i k a opěvuje zejména stavovské ctnosti: lásku, dvornost, statečnost, přátelství, věrnost.

R y t m u s trubadúřských a truvéřských zpěvů je tvořen podle antických básnických stop, lze však předpokládat volnější rytmický spád s bohatou agogikou - zejména v situacích procítěného přednesu.

Formálně šlo o typy prosté, dvoj-trojdielné, periodické stavby s návraty a repetitivy; zřídka odvozené od chorálu, občas je napodoben styl rozvíjení melodie z motivického jádra - viz např. př. 10 -melodie bez textu v příloze; větší rozměr měly některé prokomponované písně /odvozeny z původně duchovních h y m n ů/, v řadě případů lze pozorovat vliv s e k v e n c í /v lais/.

Podle charakteru lze truvéřské a trubadúřské písně dělit na

A/ písně d v o r s k é, k zábavě panstva, k poslechu:

1. písně křižácké - asi nejstarší typ,
2. písně mariánské - s jemnou erotikou!
3. písně služební - velebí/či naopak haní/ šlechtického příznivce,
4. písně soubojové, dialogické: dva pěvci hudebně disputují o daném tématu,
5. žalozpěvy- plankty /nad hrdinovou smrtí/,
6. písně milostné: pastorely/=galantní dobrodružství s pastýřkou/,
romance - s široce milostným obsahem,
alba /"svítáníčka"/-ranní loučení milenců,
sereny - písně večerní /serena= it.večer/.

B/ písně t a n e č n í - tance řadové a skočné.

1. rondellus a ballada - jednoduché tance s refrémem, který po sólistově zpěvu opakovali tanečníci sborově,
2. ductia a estampida - původně čistě instrumentální, tvořily dvojici.

Sporná je hudební složka tzv. "hudebního románu" či "hudební novelly"- asi se zpívaly některé lyrické části.

-o-o-o-

Kolem r. 1300 trubadúřské a truvéřské umění doznívá, ^(zpěv) ustupuje do měšťanské společnosti.

Ad c/ M i n n e s i n g ě r i - něm Minne= láska, singen=zpívat

/též podoba názvu- minnesängri - čti minesengři/

- jde o německou větev rytířského vokálního umění 12.-15. stol.
- Název minnesang, minnesang pro celé toto hnutí;
- Vycházejí z francouzského rytířského zpěvu, melodicky však blíže chorálu nežli Francouzi /trubadúři a truvéři byli v melodické vynalézavosti samostatnější!//;
- Velký vliv tzv. svatohavelské školy/klášter St. Gallen-viz výše/;
- Dalším pramenem je latinská studentská poezie a zpěv;
- V tematice určitá podobnost s trubadúry a truvéry, pěstuje se kult P. Marie, zpívají se písně křižácké, milostné. Na rozdíl od Francouzů je však výrazněji zastoupena náboženská tematika: v tomto ohledu měl minnesang vliv na později utvářený evangelický /protestantský/ chorál;
- Z mimonáboženských témat byly oblíbeny
  - písně denní - Tagenlider,
  - písně noční - Nachtlider,
  - písně bdění - Wächterlider,
  - písně lidového charakteru: zde docházelo k podkládání duchovního textu pod světskou melodii.

- Formálně jsou německé písně podobné francouzským/viz přílohu/, většího rozměru je forma l e j c h u /lejh= strofická skladba volnější výstavby s návraty téže melodie /refrén/, odvozena z truvéřské l a i s /čti lé - viz výše/, melodika nese stopy s e k v e n c e.

Nejslavnější minnesingři:

- Walther von der Vogelweide /čti fóglvajde/-1170-1230, jenž ^{asi} do německé písně, do té doby velmi jednoduché, zavedl francouzskou zvyklost v tematice i výstavbě melodie /milostná tematika, melodický typ odpoutaný od chorálu a sekvence/. Je považován za vrcholný zjev minnesangu. Slavné jsou jeho písně křižácké - slavná Palestinská píseň.
- Jeho vrstevník Wolfram von Eschenbach /čti ešenbach/ 1170-1220 proslul milostnou lyrikou /alba/; je rovněž autorem slavného eposu Parzival /rytíř z družiny krále Artuše - spojen s hledáním svatého grálu.../- téma zpracoval v operě Parsifal R.Wagner!
- Heinrich von Meissen, řečený Frauenlob 1250-1218/, působící mj. i na dvoře českého krále Václava II;

Počet dochovaných ^{textů} ~~variant~~ minnesangu je značný, ^{(melodie však málo -} ~~varianty~~ jsou porůznu chovány v archivech německých měst. Časově minnesang přesáhl rok 1300, vrchol však je ve století třináctém.

Trubadúřské a truvéřské rytířské umění pak po r. 1300 doznívá a zcela mizí - souvisí s proměnou rytířského stavu. Ve Francii a v Německu ustupuje tradice umělého zpěvu do vrstev m e š ť a n s k ý c h.

První básnický turnaj se zpěvy ve Francii, konaný až r. 1324, je projevem kultury měšťanstva, tj. nešlechticů /městský stav/. Mohutný rozmach měšťanské hudební kultury a zpěvu se však udál především v N ě m e c k u.

Ad 3. Hudební kultura středověké měšťanské společnosti -
m e i s t e r s i n g ř i = mistři pěvci

nositeli katek. Meistergesang byl bohatý nábož., stichodoba, řecelka

- Přechem umělé písně do měst se nejprůkazněji udál v Německu, i když tuto tendenci nalézáme např. ve Francii, Anglii, Španělsku - i v Čechách.
- V Německu z minnegesangu/minnesangu/ vzniká v průběhu 14. století m e i s t e r g e s a n g - básnicko-pěvecké umění meistersingrů;
- Jde o ctihodné měšťanské společnosti organizované podle vzoru c e c n ů : stupně: učen - zpěvák - mistr .
- V čele spolku stojí Obermeister /vrchní mistr/, z dalších funkcí je to Merkmeister/Merker - od merken-pozorovat, posuzovat, dále např. Schlüsselmeister, tj. pokladník aj.
- Činnost se rozvíjí kolem školy pěvců; praktikovala se vždy v neděli po mši. Každá škola má šlechtického patrona /minnesingra/, merkeři posuzují zpěv i tvorbu učňů, pěvců, zejména při slavnostních aktech přednesu "mistrovské písně".
- Skutečný "Meister" musel umět též skládat text i melodii;
- Tematika německých písní té doby byla silně ovlivněna nábožensky motivovanou představivostí a cítěním. Látky byly vesměs biblické, též antické.
- Pěvecké umění i tvorba nových melodií se řídila přísnými pravidly, jednotlivé hodnoty byly udělovány na základě přísných zkoušek.
- Melodika písní meistersingrů neznamenaia nijaký pokrok vůči starší produkci rytířské francouzské a německé. Spíš než na kvality tvorby se mistersingři zaměřovali na hodnoty vlastního přednesu: byl pravděpodobně velmi uvolněný, často s improvizovanými variantami, s bohatými ozdobami /kolortury - tzv. "květy"/. Vlastní melos /základní melodické postupy/ často připomínají chorál.
- Kolébkou meistergesangu je Mohuč, rozvinul se ve Štrasburku, Mnichově, Augšpurku, Norimberku aj.
- Nejslavnějším mistrem-pěvcem byl legendární Hans S a c h s /1494-1576/, norimberský švec, autor několika tisíc/!/ textů, balad, šprýmů, divadelních her. /Viz opera R. Wagnera: Mistři pěvci Norimberští./
- Tradice meistergesangu přešla v 19. stol. v tzv. Liedertafel.

-o-o-o-

Ad 4. Neliturgické zpěvní formy duchovního obsahu

Je zajímavé, že čistá, od duchovního prostoru osvobozená s v ě t s k o s t se v tematice písní prosadila spíše na dvorech šlechty. Králové francouzští, aragonští, kastilští, vévodové brabantští, hrabata provensálská, toulouská, flanderská, císařové rodu Hohenštaufů, markrabata míšenská, braniborská, lanckrabě durynský atd. atd. štědře podporovali milostnou či hrdinskou píseň trubadúrů, truverů, minnesingrů. V prostředí městské elity dochází k vzájemnému splývání duchovního a světského žvlu.